

TÁRCA

Velence télen.

(Káray Aranyostól)

Március 1883.

Midőn harmad- vagy negyedisben jártam Velencében, egy nap alkonyán kiseretek a Riva dei Schiavonira, hogy ott semmit sem cselekedve, semmit sem gondolva, egészen átadjam magam a szemlélés ama gyönyörzetének, melyet a Riváról való kilátás nyújt a hanyatló naptól arannyal szegélyezett lagúnákra, miknek kék tükreben piros házak, fehérek kupák, toronyok, sőt hajók árnyéka, és halászcónák tarka vitorái némán játszadoznak, — míg a Giudeccáról vakító fényt vetnek vissza a házak ablakai, melyeknek táblái tudniillik már megnyitáltak a közelgő est enyhe futalmának!

Allodolgozva, vagy csónakban hintáztatva, szívesen merengtem el ugyan e tépen, melynek bábját tündérviré fokozza egyszerű történeti emlékek varázsa; s ha áttevtem a Giudeccára, s onnan ismét visszafordultam azemeim a piazzettra, a világ e csoda-pontjára, valószínűleg megnépesült az előttem; — a doge fehérmalmi palatájában s erotikus fővegével, kíséretében a büszke senatorok, aranytól ragyogó nobilek, papok s mindenféle színű barátok ezrei szent székkel a arany mennyezetekkel, vörös, fekete selyemben és fehérek csipkékben, tarka festői népség, fesszes derékú, magas hajékú, fekete és szőke, mindig szép, s még „mindigebbkiváncsi-nők hosszú processzióban vonulnak el előttem, — s a Campanileben, és azor más toronyban konganak a harangok... oly eleven az egész, hogy szinte él!

Bolondság, melyet leírni nem lehet, álom mámor, és annak tündeképei, mikhez hasonlókat nem költöhet sem opium, sem haddis, mint csak Velencében teremnek az ember agyában.

Mondom éppen indulóban voltam a rivára, s a nagy-szerűn bírárt Márk temploma és az építészeti ama szépséges filigrán műve, kőszott, melyet loggettanak neveznek,

haladrán, — midőn ott egy fekete aré régi pajtásommal, s annak karján egy bouleanyi buzgalma miatt méltán tisztelt ifjú asztalossal találkoztam.

Az ily találkozásakor természetesen első öröm ömléseim után azt kértem az asztalostól: „és hogy tekintsz nagysádnak Velence?” — és előre élveztem már elragadtatásának harmonizáját az enyémekkel.

„Nekem?” — mondá ő gondolkodva s aztán föllekesülve: „bármilyen szép látam hosszú években, mind-dig örömmel vállam meg magamnak: Pest csak mégis szebb!”

Csaknem fölfordultam, s oda ütöttem fejemet azon Ptolomaisból ide került oszlopok egyikébe, melyek közt mint mondják, az állambünsöket szokták kivégezni Beccaria vértokoni, s melyek a Márk-templom és a doge-palota közt állnak, cél nélkül, holott hajdan Saba templomát ékített évezredek előtt.

Szerettem volna valami okosat viláztatni a szép nőnek; hanem az ember nagy polgárnak lesz, ha szép női arca néz. Elveztettem minden gondolatomat. „Nagysád, mondám régre, Velencében sok szép nő láttam, de valamennyinek minden szépsége egyenként és összesen még nem közelíti meg nagysádat.” — „On fado!” — esett szavaimba a nő. „Mint mindig nagysád...”

de mi hasznom benne! mit használnak nekem Velence minden szépségei? — Nem a nőket értem nagysád, mert e részben Pest külföldi importra valóban nem szorul... hanem a mi itt még most is építész s más emlékekkel csak szennyezve s elron-gyolva hever: az még világvárossá emelő Pestet, ha oda birnók vinni. Hígyje el nagysád, csak kinek ideje volt részletekben vizsgálni e látszólagos romhal-mot, melyet Velencének neveznek, minden szegzugában, mint nekem, csak az tudja, mi volt és mi még ma is Velence. Itt állnak egész templomok vakolatlan, tégla-falakkal, miknek még pár évtized előtt fehérmárvány-burkolatuk volt, mely lehullott; — és tessék belépni, s látni márvány oltárt, halhatatlan művészek ecsetelte képeit, frescóit, gyönyörű domborműveit... ah, asztal-nyom, akárhogy oly templom van itt, melyet senki nem is emleget, pedig ha Pestre vihették, ott még annak dí-szei volna, és pedig hígyje el nagysád, hogy ámbár az Istennek hátra nincs szépsége: az Isten dicősegeire

épült azaz mégis leginkább dicőseik meg az embereket, legfőbb díszei a városoknak, örök emlékei a művészeknek... ne szóljunk Pestről a hasonlítás ne-kem fáj!”

A szép nő nagyot nevetett. „Valóssággal őnt Olasz-ság még rajongó hitűvé, vallásossá fogja tenni.”

„Bigott, ultramontán, ha tetszik! Mily fölséges civilisáló elem a vallás, a keresztény vallás. Mennyi lélekemelő s nemesítő műemléket teremtetett és őrtart meg az utókornak a vallásos érület! Az a gyönyörű kupolás templom ott oda át a sziget-fokán „Santa Maria della Salute” „ex voto” építetett, a dögihal megadtekor; a nagy oltár előtt Le Curtól szép márvány szobor; — Szűz Mária a pestis demonait űzi ki; — a choris íveit tartó hatalmas oszlopok fölől kerültek ide, hol már két ezer év előtt álltak egy római templomban?”

„Hány más templom épült valamely győzelem emlékére, olyan időben, midőn az emberek a sikert még nem maguknak szokták tulajdonítani, hanem az Isten jóságának!” — Láttam már nagysád a Giudeccán, az a sziget ártellánkban, a Redentore templomát, Palladiótól, az egyszerűség e remek; — és ennek csaknem hasonlóságot amott jobbra a St. Giorgio maggioro csúcsán, ugyancsak Palladiótól, kiért Goethe oly méltán rajongott? — Hanem ha a festészet és szobrászat csodáit akarja látni, el ne mulassza a S. Giovanni e Paolo, és a Frari! amaz góthstílyben, építészileg legnevezetesebb temploma Velencének; s azoktól a rejtélyes államnak valódi Westminsterre, legnagyobb dogéinak, legjelesb hadvezéreinek itt állnak nagyszerű és dűsgazdag emlékei, fehérek és fekete márványból; s ennek Rosariumában azon gyönyörű domborművek, mint Krisztus és a Szent Szűz életéből ábrázolnak jeleneteket; oly élethű és oly mesteri finomsággal, — mintha brüsseli csipkék, s nem carrarai márvány volna anyagok; az ember szinte belésszeret nem csak azon szent férfiak és nőkbe, hanem a száma-rakba és ökrökbe is, oly szépek; — azután Tintoretto nagy csataképei, melyek előtt egy nap, mint más nap szorgalmasan dolgoznak műfiosok. És a Frari! cadafres stílyben, a 14-dik századból Pesaro és a Foscarik és mások Mausoleumával, Canova síremlékével, s Tizian három leghíresebb képével; (Mária

mennybemengetele, Péter megérkezése, s sz. Lőrinc vértanúsága) — hát ez a tisztaság Márk temploma, melynek talán minden darabja a világ más részéből került ide; ott a Velence Görögországban, Ázsiában vagy Afrikában győzött; a régi egyiptusi mint a görög és római há-mis Istenek templomait megadta ékeségeitől, s hajdán magával hozá márvány és porfírt oszlopait, szobrait, mosaikjait és domborműveit, s itt azokból építé Márk templomát —? lehet-e csodálni annak bírárt kinevezését? Es ennek aranyozatai Delé mint kívül. Hja, de még ezeken kívül 86 temploma van Velencének...”

„Hisz én úgy beszél, mint egy egycrona! Ugy látom, már mindent kívülről tud.”

„Kivülről? — mily sokkal szebben, fejezi ki ezen essmét a francia „par coeur!” — igen, par coeur tudom e Velencét, szívémben van; de gyomromban is, hígyje el nagysád!”

„Roszúl ékeszett itt talán? — Akkor meg nem fog-hatnám ezen lelkesedést Velence iránt!”

„Ez célzás, nagysád! de nem szégyenlem. Széche-nyi, ki nem olyan ember volt, hogy mindent észre ne vett volna, szintén nagy tiszteltetlenség éltéragymról, s boldográ tett, midőn egy ízben azt mondá: „szeretlem az olyan embereket, kiknek jó évtárgyuk van.” — És úgy van, nagysád, Julius Caesarnak nem tetszett a sorány Cassius, örkédjék nagysád a rost évtárgy emberektől.”

„E szerint énben föltétlenül bízhatom.”

„Kétes értelmű bók vagy gúny? — Mindegy; én csupa hálából holnap élvezetem „echt” ebédre; s én csinálom az ételap.”

„Legkedvesebb foglalkozás! — Hanem e sze-rént még adósom annak elmondásával, miért fekszik Velence gyomrában?”

„Est mindjárt elmondandom. Hanem mielőtt beso-tétednek, áljánk nyílt gondolába, s overessék magun-tat a Canal grandén régre, azaz föl a vasútig.”

A tolakodó gondolierik körül hirtelen előállt az én emberem, Nani, (Jancsi) gondolijával, gyöngöden beemelt egyenként, s pillanat múlva a canal grandén asztaluk, s az ünnepélyes csöndet csak egyenlően egy-bangu csattogás háborgatá, míg mi a turisták azon élvezetbe merültünk, melyért azok eszt mérföldről jönnek ide, de melyet „oltrani” unalmas, és Restonico,

ez Correr, ez Cornaro, ez Bembo, ez Pisani, ez Foscari és a többi és a többi paloták, minden styl példányai, miknek láttára csodálkozik az ember, hogy a continensen hogy lehet annyit tervezgetni egy-egy építendő palota fölött, s utóbb még is csak „kötő” a mit építéni: holott csak ide kellene jönni, egyet kiválasztani, s azt mondani „épen ilyen legyen” s punctum.

„Valóban nagyszerű” ebben megegyezünk, még mielőtt a Ponte Rialtoig értünk volna. „Aztán képzeljük nagyság, hogy e száznál több márvány palota mindenike került legalább fél vagy egy millióba; hát még bel-díszítményei, gyakran néhány milliót ért szobrai, képei, butorai; s aztán el kell képzelni, hogy ily palota birtokosának hányasoros millionairenek kelle lennie, hogy ily palotájához arányos legyen háztartása: ekkor képzelhetjük körülbelül, mily roppant gazdagság fészke volt Velence!... Hanem értettek is hozzá ezek a jó velenceiek! Hogy rabolták össze a világ műkincseit, elhozták úszó városukba, letették ide vagy oda, akár illett oda akár nem; — és utóvégre még hálával tartozik nekik a világ; — e doriai, corinti, egyiptusi oszlopok rég elvesztek volna, ha Velencébe nem kerülnek...”

„Kétségstelenül Napoleon is Velencétől tanulta e rablási rendszert; hanem ő sem kímélte Velencét, vao victis; — a máig sem kerülí mindaz vissza, mit Napoleon elvit.”

„Valóban nevezetes állam volt! Például, melyik mai állam volna képes oly kormánylatot építeni, minő a palazzo ducale? Hol a nagyszerűség a derűtséggel, — a művészi szépség a gazdagsággal oly harmoniában volna? Egyik sem. Nincs hozzá se pénz, se műérzék; sem erő, sem izlés.”

„Azonban Nagyság eddig csak turisták Velencéjét látta. A külmezet; a publikum felé fordult arcot. Ez az a bajazzo, ki burlesk tréfát csinál a karzat kedvéért, de a függönyök mögött keservesen sir éhtől haladókló gyermeke vagy neje fölött. Velence, igaz, nem egészen oly halott, a minőnek látszik. E néma paloták bezárt ablaktáblái mögött él elbujva, vagy a szűk utcákba zárakozva az olasz; a nobilisk elszegényedett ivadéka, vagy egy új kereskedő; s csak este megy ki a házból. Ellenben a Márkterén sétálva vagy

a Velence... Késő este kell bejárni gyalog annak szűk utcáit, hol két ember alig térhet ki egymásnak, s hol oly kényelmes leszúzni az embert, s a csarnokba belökni. E szűk, forteknes, ronda és büdös utcákra hordja ki székeit a proletár család este, s ott üldögel a legpongnyolabb pongyolán, csevege s nevetgélve szomszédaival. A világ legolcsóbb színei, nem kell költséges buffet, de még gyertya sem hozzá. Így lesz éjfel, s akkor bezárja rozsoant ablaktábláit, s lefekszik rongyos ágyába... Idegen embernek nem tanácsos ily utcákon egyedül barangolni éjjel, — mért a nyomor roppant, s a nyomor szülője a bűnnek... Midőn a Brenner-vasut épült, ötvenezer munkást szállítottak oda Velencéből, ki ottan éhhalállal küzd; de soká nem maradtak biz azok Tyrol regényes hegyei között, inkább hazra jöttek koplalni; mért a száletett velencei nem tud élni — lagunáin kívül!... Ha a nyomor e tanyáit látta valaki Velencében, az megérti, miért fekszik Velence gyomromban, — hanem sajnos, a mit itt látni és tapasztalni, azt még tárcában sem lehet, annál kevésbé nagyságnak elmondanom! “

„Nem vagyok arra kíváncsi, a mi nem szép.”
„Fölséges női érzület! Azonban szálljuk ki a Riontonál, s menjünk gyalog vissza a Márkterre.”

Es ugy lön. Szik-szak, girbe-görbe keskeny utcák, azaz, velencei mérv szerént már széles utcák fényesen világított boltjai közt haladunk lassan elő. Ez a „Merceria”, a város kereskedő része. Bolt boltot ér, szőnyegek és selymek, kagylók, korall, valódi s gyártott gyönyörök s tekenősbéka-csontok; s a tenger egyéb termékei, — az olasz égminden növénye, saját arcot kölcsönöznek a mercerianak. A tolongás roppant, s még bódítóbb lesz azon éktelen karjongatások által, melyekkel szülő, főg, sült tők vagy fagyalt árusok, s másféle házalók kínálják a venni nem akarókat. Valódi pokoli zaj. Így érünk a procuratiák csarnokai alá, s a tündérelig megvilágított Márk-terre, melyről Napoleon mondta, hogy a világ legszébb salonja, melynek csak az ég méltó boltozatul szolgál.

(Folytatás következik)